

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

123

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • פרשת תולדות תשע"ד

אתה מדבר! וידוע מכתבו של הגאון רבי ישראל סלנטר (אור ישראל מכתב י"ד) כי מלפנים בישראל כל איש אחזו פלצות מקול הקורא קדוש אלול, אבל אחר כך ירדו הדורות, והיו צריכים לייסד בית יעקב.

*

והנה אלו הם המשפיעים, אבל צריך גם שהאדם בעצמו ירצה להיות מושפע, והיצר הרע מפריע לזה ואינו נותן לקבל השפעה, וידוע כי העצה כנגד היצר הרע היא על ידי התורה תבלין, אך לא מספיק תורה לבד, וצריכים גם להתפלל ולבקש רחמים, ומי שאינו מבקש רחמים אינו זוכה לסייעתא דשמיא, ובלי סייעתא דשמיא לא שייך שום הצלחה, ואמנם לפעמים רואים רשעים שיש להם הצלחה בעבירות, והטעם לזה מפני שאמרו (מכות י, ב) בדרך שאדם רוצה לילך מוליכים אותו.

ומצונו שאמרו חז"ל (קידושין מ, א) אין מקיפין בחילול השם וכו' שאין עושים כחוננוי, ופירש"י אין עושים לו כחוננוי המקיף לאדם פעמים רבות וגובה כל הקפותיו יחד אין עושים כך מלמעלה למחללי השם אלא נפרעים מיד, ולכאורה הרי הרבה פעמים רואים במציאות שמחללי השם אינם נענשים מיד, וכמו שהיו פעם המשכילים שהיו עושים צחוק וליצנות מהרבנים, וכתבו דברי שקר וזיופים להשמיץ את הרבנים, ועשו חילול השם גדול מאד, ואף על פי כן לא ראינו שנענשו מיד.

ואמנם כבר האריכו הספרים בענין זה מדוע יש רשעים שמצליחים וחיים חיים טובים, ובחובות הלבבות (שער הביטחון פ"ג) כתב שכבר חקרו בשאלה זו הנביאים והחסידים, נביא אחד שאל (ירמיה יב, א) "מדוע דרך רשעים צלחה", ודוד המלך אמר (תהלים עד, יב) "הנה אלה רשעים ושלוו עולם השגו חיל", ועיין שם שהאריך וביאר בכמה טעמים בזה.

והרבה פעמים נראה בתחילה כי הרשעים מצליחים, אבל לאחר זמן רואים שהרשעים מקבלים את עונשם, וכפי שהיה אצל הנאצים ימ"ש שהצליחו במזימתם והרגו ששה מיליון יהודים, אבל בסוף המלחמה היטלר עצמו ימ"ש איבד עצמו לדעת, וכל הפמליה והעוזרים שלו נשפטו, וביום הפורים תלו והרגו עשרה מהגדולים שבהם, ואמרו כי הם כמו עשרת בני המן שנתלו ביום הפורים, ואף על פי שבתחילה היה נראה שהם מצליחים, לבסוף הגיע הזמן ובאו על עונשם.

ובספר מכתב מאלהו (ח"א עמוד 18) ביאר מה שרואים לפעמים רשע וטוב לו, שכל הטוב שיש לרשע הוא מכוח השטן, וכמו שאמרו (בי"ב טז, א) שהשטן הוא היצר הרע והוא מלאך המוות, ובתחילה יורד לפתות את האדם, ולאחר מכן משטין ומקטרג עליו, ויורד ליטול נשמתו, ומן השמים נותנים לשטן חיל ומשרתים שיוכל לפתות את האדם, שאם לא כן לא תהיה בחירה, ובדאי שכל אחד יבחר בטוב, ונתנו לשטן אפשרות לתת לרשעים חיים טובים, שבוה יוכל לפתות בני אדם ולהעמידם בניסיונות.

ואמנם לבסוף כל הרשעים יבואו על עונשם, וכמו שכתוב בקהלת (ח, יא) "אשר אין נעשה פתגם מעשה הרעה מהרה על כן מלא לב בני האדם בהם לעשות רע", ופירש"י שאין הקב"ה ממחר להיפרע מעושי הרעה ועל כן הם סבורים אין דין ומלא לבם בקרבם לעשות רע, והיינו שהרשעים אינם נענשים מיד, ולפעמים דווקא הצדיקים סובלים ואילו הרשעים טוב להם, וזהו מפני שיש כוח לשטן להטיב עם הרשעים, כדי שיוכל לפתות בני אדם ולהחטיאם, אבל בסוף יגיע הזמן שהרשעים יקבלו את עונשם.

ובאמת כאשר נתבונן מי מאושר יותר בחיים, האם העשירים שיש להם פרנסה ברווח, או העניים שמתפרנסים בצמצום ועוסקים בתורה מתוך הדחק, הרי המציאות היא שהעשירים טרודים ומודאגים כל הזמן ואינם שנים ברוגע, וכמו שכתוב (קהלת ה, יא) "והשבע לעשיר אינו מניח לו

זרחה השמש ובא השמש

בבעל הטורים בתחילת פרשת חיי שרה (בראשית כג, א) כתב "ויהיו חיי שרה. כתיב לעיל מיניה ובתואל ילד את רבקה. עד שלא שקעה שמשו של שרה זרחה שמשו של רבקה, וזהו שרה מאה שנה ראשי תיבות שמש, וזהו זרחה השמש ובא השמש", עכ"ל, והיינו כמו השמש שמאירה לעולם, כך גם הצדיק מאיר לעולם, ומשפיע השפעה של קדושה בעולם, ומן השמים יש השגחה שלא יסתלק הצדיק מן העולם עד שנולד צדיק אחר במקומו, וכך גם שרה אימנו לא נפטרה עד שנולדה רבקה במקומה, ולזה רמז הפסוק ויהיו חיי שרה מאה שנה ראשי תיבות שמש וכנ"ל.

ומקורו בדברי המדרש (בראשית רבה נח, ב) "זרחה השמש ובא השמש וכו' עד שלא ישקיע הקב"ה שמשו של צדיק הוא מזריח שמשו של צדיק חברו, יום שמת רבי עקיבא נולד רבינו וכו', עד שלא השקיע שמשו של משה הזריח שמשו של יהושע שנאמר ויאמר אל משה קח לך את יהושע בן נון, עד שלא שקעה שמשו של יהושע זרחה שמשו של עתניאל בן קנז שנאמר וילכדה עתניאל בן קנז וכו', עד שלא השקיע הקב"ה שמשו של שרה הזריח שמשו של רבקה, בתחילה הנה ילדה מלכה גם היא בנים, ואחר כך ויהיו חיי שרה מאה שנה". וכן הוא בקצרה בקידושין דף ע"ב.

ומבואר כי ההשגחה שאין הקב"ה משקיע שמשו של צדיק עד שתזרח שמשו של צדיק אחר, היא לא רק באנשים אלא גם בנשים, ובכל דור ודור יש נשים צדקניות שמשפיעות על העולם, ושרה ורבקה היו גם נביאות כמו שכתוב אצל רבקה (בראשית כז, יג) "עלי קלתך בני", ובתרגום אונקלוס "עלי אתאמר בנבואה", ועוד כתוב (שם מג) "ויוגד לרבקה את דברי עשיו בנה הגדול" ופירש"י ברוח הקודש הוגד לה וכו', ובשרה כתוב (שם כא, יב) "כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה", ופירש"י בקול רוח הקודש שבה למדנו שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות.

וכמו שאברהם היה גדול הדור באנשים, כך שרה הייתה הגדולה שבנשים והשפיעה על הנשים שבאותו הדור, וכמאמרם (בראשית רבה לט, יד) שאברהם היה מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים, והיינו שהדור היה זקוק לשני משפיעים, אברהם שישפיע על האנשים ושרה שתשפיע על הנשים, וכן בכל הדורות יש נשים צדקניות שמשפיעות על הנשים.

וכפי שבצדיקים יש השגחה מן השמים שאין הצדיק נפטר מן העולם עד שיבוא צדיק אחר במקומו, כך היא ההשגחה גם בנשים צדקניות שאין הצדקנית שבדור נפטרת עד שתבוא אחרת במקומה, והשגחה זאת נמשכת עד סוף כל הדורות שתמיד יש בעולם צדיקים וצדקניות שמשפיעים ברוחניות, וכמו שכתב בחובות הלבבות (שער התשובה פ"ו) שבכל דור ודור אפשר למצוא מורה דרך בעבודת השם, וכל מי שרוצה להיות בשלמות ולקיים מה שצריך, יכול למצוא מורה דרך שישפיע עליו.

והראשון שהשפיע על העולם הוא אברהם אבינו, ולאחריו באו יצחק ויעקב והשבטים ומשה ויהושע בן נון וכל הנביאים ואנשי כנסת הגדולה, ואחר כך בתקופת בית שני היו הזוגות, וכל התנאים והאמוראים, רבן סבוראי, גאונים ראשונים ואחרונים, עד לדורות האחרונים שהיו החזו"א והגרי"ז ושאר גדולי וצדיקי הדור, וכן גם בנשים היו בכל הדורות נשים צדקניות שהשפיעו על הדור, ואמרו (מגילה יד, א) שבע נביאות נתנבאו לישראל, ועוד הרבה צדקניות בכל התקופות ובכל הדורות.

וידועה הצדקנית שרה שנירר ע"ה שהקימה את הסמינר למורות "בית יעקב", שזהו הצלת הדור ממש, ובדורות הקודמים לא היה צורך בזה מפני שהרחוב לא היה גרוע כל כך, וראו יראת שמים ברחוב, וכפי שסיפר לי תלמיד חכם אחד מה שראה בסלוצק לפני יותר ממאה שנה, שהעלונים התווכחו ביניהם בחודש אלול, וגער אחד בחברו, הרי היום אלול וכיצד

כל ענייני רוחניות צריכים סייעתא דשמיא, ולא שייך לזכות לשום מדרגה בלי סייעתא דשמיא, וכפי שאנו מזכירים בתפילה אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב, וביארו המפרשים כי אלוקים היינו בעל הכוחות כולם, והכוונה בזה כי גם האבות הקדושים קיבלו כוחותיהם מן השמים, ורק בסייעתא דשמיא זכו והגיעו למדרגותיהם הגבוהות, והסיבה שזכו לסייעתא דשמיא מפני שמצידם רצו והשתדלו בכל כוחותיהם לקיים רצון השם, וכאשר השאיפה והבחירה הם בשלמות זוכים לסייעתא דשמיא.

ועל זה אנו אומרים אלוקי אברהם, היינו שאברהם אבינו זכה לדרגותיו הגבוהות בסייעתא דשמיא, וכגון מה שנתייחד במידת החסד וכמו שכתוב (מיכה ז, כ) "חסד לאברהם", אנו רואים בתחילת פרשת וירא את אהבת החסד הגדולה של אברהם, שכשהיה חולה ביום השלישי למיתו ישב פתח האוהל כחום היום וחיכה לאורחים, והצטער כל כך שאין לו עם מי לעשות חסד, עד שמן השמים ריחמו עליו ושלחו לו שלושה אורחים בדמות בני אדם, וכשראה אותם רץ וקיבלם בזריזות ובשמחה.

ואלוקי יצחק היינו שגם יצחק זכה לדרגותיו בסייעתא דשמיא, וכגון מה שנתייחד במסירות נפש, שהסכים בשמחה למסור עצמו לקרבן, וכמו שאמרו (סנהדרין פט, ב) אמר לו ישמעאל ליצחק אני גדול ממך במצוות שאתה מלת בן שמונת ימים ואני בן שלוש עשרה שנה, אמר לו יצחק ובאבר אחד אתה מגרה ביי? אם אומר לי הקב"ה זבח עצמך לפני אני זוכה, ועוד אמרו במדרש (בראשית רבה נו, ח) בשעה שביקש אברהם לעקוד יצחק בנו אמר לו אבא בחור אני וחוששני שמא יזדעזע גופי מפחדה של סכין ואצטרך ושמא תיפסל השחיטה ולא תעלה לך לקרבן אלא כפתני יפה יפה, והיינו שבאמת חשב להיות קרבן, והיה מוכן למסור את עצמו לזה.

אבל מן השמים לא רצו שיצחק יעלה לעולה, כי ממנו היה צריך לעמוד כלל ישראל, ולכן נאמר לאברהם שיקריב את האיל לעולה תחת בנו, ואף על פי כן אמרו חז"ל (ירושלמי תענית פ"ב) שרואים את אפרו של יצחק כאילו צבור על גבי המזבח, והיינו אף על פי שלבסוף לא הקריבוהו, הרי הוא נחשב כמי שהוקרב, והסיבה לזה מפני שהוא בעצמו רצה והסכים להיות קרבן, ומצידו היו השאיפה והבחירה בשלמות, ורק מן השמים עיכבו בידו שלא להקריב, ולכן זה נחשב כאילו נשרף בפועל על קידוש השם.

וכך גם יעקב שהיה בחיר שבאבות (בראשית רבה עו, א) ועבר את כל הקשיים וכל הגלות, זכה לכל מדרגותיו בסייעתא דשמיא, מפני שמצידו היו השאיפה והבחירה בשלמות, ועל זה אנו אומרים אלוקי יעקב, היינו שקיבל את הכוחות לזה מן השמים, מאת הקב"ה שהוא בעל הכוחות כולם.

לכן כשאנו מבקשים בתפילה צריכים להשתדל ולבקש באמת בכוונה על כל הדברים, כי העיקר תלוי בלב, עד כמה שהלב שואף ורוצה את מה שמבקשים, ובעזרת השם נזכה לסייעתא דשמיא בכל העניינים!

לישון", ורק מראים את עצמם כאילו הם מאושרים כדי שישמחו עליהם ויתנו להם סחורה בהקפה, אבל עניים שעוסקים בתורה עם פת במלח ומים במשורה הרי הם מאושרים ממש, וכמו שאמרו אשריך בעולם הזה.

וכן גם החילונים או שומרי תורה ומצוות, מי חי חיים מאושרים יותר? המציאות היא שהחילונים מקנאים בנו בחיים המאושרים שיש לנו, ולמשל רואים את ההבדל בין שמחה של שומרי תורה לשמחה של חילונים, וכפי שאמר לי פעם אדם חילוני שנכח בשמחה של שומרי תורה, ואמר כי הוא מרגיש כאן שמחה אמיתית, אבל אצל החילונים אין שמחה אמיתית.

וזכרנו כשהתחילה תנועת התשובה, במה היו משפיעים על החילונים? היו מביאים אותם לשבת בבני ברק, והיו רואים כיצד נראה שולחן השבת אצל שומרי תורה ומצוות, וכבר לא היו צריכים לדבר איתם שום דברי שכנוע ותעמולה, מפני שראו איזה חיי משפחה רגועים ומאושרים יש לשומרי התורה, ובוהו כבר הושפעו להתקרב ולחזור בתשובה, ולכן גם היום יש המונים מכל החוגים שחוזרים בתשובה, ואפילו מלומדים ובעלי השכלה גבוהה חוזרים בתשובה, מפני שמחפשים חיים עם תוכן.

מעלת הבחירה

ואמנם עלינו להתבונן על עצמנו, מה אנחנו חייבים למעשה? האם אנחנו יוצאים ידי חובתנו או שלא? התורה מחייבת תרי"ג מצוות, והמצוות הם לא רק במעשים אלא גם בלב, וכמו שכתוב (משלי כג, כו) "תנה בני לבך ליי", ויש הרבה מדרגות בעבודת הלב, מדרגות ביראה, מדרגות באהבה, מדרגות בדבקות, ורבינו יונה בשערי תשובה (ג, יז) מנה אחת עשרה מעלות עליונות שנמסרו במצוות עשה, וכתב שם "לכל אחת מהנה כמה מדרגות", וכל אחד יכול להתעלות ולהוסיף במדרגות אלו במשך כל ימי חייו.

והמעלה הראשונה שהזכיר רבינו יונה היא מעלת הבחירה וכמו שכתוב (דברים ל, יט) "ובחרת בחיים", וענין הבחירה היינו השאיפה והרצון לקיים את המצוות, ובחובות הלבבות (שער הביטחון פ"ד) כתב כי השקר שאדם מקבל על המצוות הוא עבור הבחירה וההשתדלות, והיינו השאיפה והרצון לקיים את המצוה, וההשתדלות שמשתדל בכל כוחו בזה, אבל קיום המצוה בפועל אינו תלוי בידו אלא בסייעתא דשמיא, וכבר אמרו (קידושין מ, א) שאפילו אם נאנס ולא עשאה מקבל שכר כאילו עשאה.

וענין זה תלוי אצל כל אחד עד כמה שיש בלבו שאיפה חזקה לקיים את המצוה, ואפילו אם לבסוף נאנס ולא עשאה הרי הוא מצטער ואיכפת לו שלא הצליח לקיים את המצוה, ובוהו יש הרבה מדרגות עד כמה השאיפה גדולה אצלו, ועד כמה מצטער בזמן שלא עלתה בידו לקיים את המצוה, וכגון אם רוצה לעסוק בתורה, תלוי עד כמה הרצון חזק אצלו, ואם לבסוף היו הפרעות שמנעו אותו מללמוד, האם הוא מצטער על מה שלא הצליח ללמוד כשאיתנו – זו היא מעלת הבחירה.

ובתפילת שמונה עשרה אנחנו מבקשים על הבנה בתורה "חננו מאיתך דעה בינה והשכל", וענין זה תלוי אצל כל אחד עד כמה גדולה אצלו השאיפה לזכות להבנת התורה, שאפילו אם הוא מבין את מה שלומד הרי שייך להבין יותר בעמקות, ולאחר כל מה שהבין הרי עדיין לא הגיע לדרגת ההבנה של הדורות הקודמים, וככל שהשאיפה להבנה גדולה יותר, כך אינו מסתפק במה שהבין כבר, אלא מתפלל ומבקש בתחנונים "חננו מאיתך" שיזכה להבנה יותר טובה.

ובזה צריכים לשים לב בתפילה שלא להוציא מילים מפיו ולבו בל עימו, כי לפעמים אדם מבקש חננו מאיתך דעה בינה והשכל ואינו מתכוון באמת למה שהוא אומר, ובלבו הוא שמח בהבנה שיש לו עכשיו, ומסתפק בדרגת ההבנה שיש לו, ואינו מצטער על מה שלא זכה להבנה יותר טובה, ובאמת כתוב בספרים שצריך להיות שמח בחלקו גם בדוחניות ולשמוח במעלות שיש לו, אבל יחד עם זה צריך גם לשאוף להשיג ולקנות עוד מדרגות, ומעלת הבחירה היא השאיפה והרצון של כל אחד לפי מדרגתו.

אמנם בדרך כלל המציאות שאנחנו נשארים ועומדים באותה הדרגה, וראיתי פעם בקונטרס שהסביר כי הסיבה לזה מפני שאנו מיואשים מעצמנו וסבורים שאיננו יכולים להתעלות יותר, אבל באמת זה לא נכון, וכל אחד יש לו כוחות להתעלות יותר ויותר בסייעתא דשמיא, ותלוי עד כמה השאיפה חזקה אצלו, ועד כמה יצטער אם לא יצליח, כמה הוא מתפלל ובאיזה לב הוא מתפלל, וכפי גודל השאיפה וההשתדלות זוכה לסייעתא דשמיא, וכמו שאמרו (יומא לח, ב) הבא ליטהר מסייעים אותו.

**לעילוי נשמת
נאון ישראל ותפירתו עמוד ההוראה
רבינו אליעזר יהודה ב"ר יעקב גדליהו
וולדינברג זצוק"ל
בעל הציץ אליעזר
נלב"ע ל' חשוון תשס"ז – תנצב"ה**

**לעילוי נשמת
רבי חיים ב"ר יוסף זביב זצ"ל
נלב"ע כ"ח חשוון תשס"ט
תנצב"ה**

**לעילוי נשמת
רבי אליהו ב"ר יעקב כהן רחמני זצ"ל
נלב"ע א' כסלו תשס"ה
תנצב"ה**

**לעילוי נשמת רבי יצחק דוד ב"ר נתן אקשטיין זצ"ל
נלב"ע כ"ו חשוון תשס"ו – תנצב"ה**